

כתב תשובות

לחכמי קהל עיר מארשוי"ל ייא על שאלתם :

לפתוח כל סחוס ולישר כל עקוס אמן • הצנחי מזאת
השאלה ואף על פי שענפיה מרובים • וכל אותם שריגים
אילן אחד הוא עקוס , והוא כל דברי הוברי שמים
החווים בכוכבים • והדבר ידוע כי לא הגיע עדיין לידכס
החבור אשר חברנו במשפטי החורה שקראתיו משנה
תורה , שאלו הגיע אליכס מיד הייתס יודעים דעתי בכל
אותס הדברים ששאלתס • שהרי ביארנו כל זה הענין
בהלכות ע"ז וחקות הגוים וכמדומה לי שיגיע לידכס
קודס כתב תשובה זו • שכבר פשע באי סקילי"א כמו

הגיעה שאלת אלופינו ומיודעינו החכמים המבינים
יודעי דת ודין הדריס בעיר מרשילי"א יגן האל
ית' בעדס וירבה חכמתס ויגדיל ויאדיר תורתס , ויזו
אחס את הברכה באסמיהס ובכל משלה ידיהס , כחפך
המתפלל בעדס השש והשמה בשלותס • משה ב"ר מיימון
הספרדי זל"ל • והיא העידה על עוהר נפשס ושהס
רודפים אחר החכמות ומחפשים בחדרי החכמות ורולים
לעלות במעלות הדעות האמתיות ולמלא דברי חפך
וכחוב יושר , ולהבין הדבר והפשר • תהי יד יי עמס

אגרות הרמב"ם

בעולם או במדינה או מה יארע לאיש זה כל ימיו . וגם קראתי בעיניי ע"ז כלל כמדותה לי שלא נשאר לי בעולם ספר בענין זה בלשון ערבי אשר העתיקו אותו משאר לשונות עד אשר קראתי והבנתי בו ענייני וירדתי עד סוף דעתי . ומאומם ספרים נחברר לי טעם כל המעט , כי יעלה על לב כל אדם שאינם דברים שיש להם טעם אלא מותר הכחוש . וכבר יש לי חבור גדול בענין זה בלשון ערבי בראיות ברורות על כל מזה ומזה . ולא לכך הוצרכנו עתה : ואני חוזר לענין שאלתכם :

דעו רבותי שכל אומם דברים של מותר הכוכבים שהם אומרים יארע כך ולא יארע כך ומולדו של אדם ימשוך ויהיה כך ויארע לו כך ולא כך כל אומם הדברים אינם דברי חכמה כלל אלא טפשות , וראיות ברורות יש לי שאין בהן דופי לבטל כל עיקרי אומם הדברים . ומעולם לא נחשפם בענין זה ולא חבר בו ספר אחד מחכמינו שהם חכמים ודאי , ולא חברו אומם בהבוריהם . ולא עשו אומם הטעות שקראוהו חכמה כי אם חכמי הכשרים והכלדיים והמגריים והכנעניים , וזו הייתה אמונתם ודעתם בלשון המים . אבל חכמינו והם הפילוסופים שחברו בחכמות ונחשפם בכל חכמה השתדלו בראיות ברורות לבטל כל דבריהם שיש ענין . וגם חכמי פרס הבינו שכל אומם החכמות שעשו הכשרים והכלדיים והמגריים והכנעניים הם שקר , ואל תדמו בנפשכם שאומם הדברים אין שום ראיה להם ולפיכך לא נאמין בהם , אלא ראיות ברורות ונכוחות שאין בהם דופי יש לי לבטל כל אומם דברים . ולא ידבק בהם כי אם פתי שיאמין לכל דבר או מי שיראה לרמות אחרים : ודעו רבותי שהחכמה שהיא חכמה ודאית , היא ידיעת צורת הגלגלים ומינינם ומדתם וסדר הלכסם חמין סביבתם כל אחד מהם ומינינם ללד לפון או ללד דרום וסביבתם למזרח או למערב ומסלול כל כוכב וכוכב ודרך היאך הוא . בכל זה וכיוצא בו חברו חכמינו ופרס והודו חבורים גדולים והיא חכמה מפוארה הרבה וממנה יודע לקיית המאורות ומתי ילקו בכל מקום . וממנה יודע מאי זו עלה יראה הירח נקשת והולך ומחגל עד שיכלים ויחזור ויחסר מעט . וממנה יודע מתי תראה הלכנה או לא תראה . ומתי זה טעם יהיה יום זה ארוך או קצר , ומתי זה טעם יעלו שי כוכבים כאחד ולא יעקבו כאחד . ומתי זה טעם יהיה יום זה במקום זה י"ב שעות ובמקום אחר ע"ז שעות או י"ז או כ' והוא יום אחד . ובמקום אחר יהיו היום והלילה

שפטם במזרח ובמערב ובחמין ועל כל פנים לריך אני להשיב לבאר לכם . דעו רבותי שאין ראוי לו לאדם להאמין אלא באחד משלשה דברים . הראשון דבר שחיהו עליו ראיה ברורה מדעתו של אדם כגון חכמת החשבון , וגימטריאות , ותקופות . והשני דבר שישגנו האדם באחד מהחמש הרגשות , כגון שידע ויראה שום שמור וזה אדום וכיוצא בזה בראיות עיני . או שיעדום שום מר וזה מחוק . או שישמש שום חס וזה קר . או שישמש שום קול ללול וזה קול הברה . או שירית שום ריח באוץ וזה ריח ערב וכיוצא באלו . והשלישי דבר שיקבל אומם האדם מן הנביאים ע"ה ומן הנדיקים ולריך האדם שהוא בעל דעה להלך בדעתו גם במחשבתו כל הדברים שהוא מאמין בהם , ויאמר שזה האמנתי בו מפני הקבלה . וזה האמנתי בו מפני ההרגשה . וזה האמנתי בו מפני הדעה . אבל מי שיאמין בדבר אחד שאינו משלש המינים האלה , עליו נאמר פתי יאמין לכל דבר . וכן לריקים אחס לידע שכבר חברו העפשים אלפים ספרים וכמה אנשים גדולים בשנים לא בחכמה אבדו כל ימיהם בלמידת אומם ספרים , ודמו שאומם ההכלים הם החכמות גדולות ועלה על לבם שהם חכמים גדולים מפני שידעו החכמות הן . והוא הדבר שטועים בו רוב העולם או הכל , אלא אנשים יהודים השרידים אשר יי קורא . הוא דבר שאני מודיע לכם והוא החולי הגדול והרעה החולה שכל הדברים שימלאו כחוצים בספרים יעלה על לבם בתחלה שהם אמת , וכל שכן אם יהיו הספרים קדמונים . ואם נחשפם אנשים רבים בלשון ספרים ושאלו וזכו : בהם מיד יקפוך דעתו של נחמה לומר שאלו דברי חכמה . ויאמר בלבו אכן לשקר עשה עט סופרים , ובחסם נשאו ונחמו אלו באלה הדברים . וזאת היא שאלה מלכותו והחריבה בית מקדשנו והאריכה גלותנו והגיעתנו עד הלום . שאבותינו חטאו ואינם לפי שמלאו ספרים רבים באלה הדברים של דברי החזקים בכוכבים שדברים אלו הם עיקר ע"ז כמו שביארנו . טעו וזהו אחריה ודמו שהם חכמות מפוארות ויש בהן חועלת גדולה ולא נחשפם בלמידת מלחמה ולא בכבוש ארצות אלא דמו שאומם יועילו להם ולפיכך קראו אומם הנביאים ע"ה סכלים ואיליים . ודאי סכלים ואיליים היו ואחרי החזקה אשר לא יועילו ולא יעלו כי חזקה המה הלכו :

דעו רבותי כי אני חפשי בדברים אלו הרבה ותחלת לימודי הייתה חכמה שקוראים אותה מותר משפט הכוכבים כלומר שידע ממנה האדם מה עתיד להיות

שנים לעולם, ובמקום אחד יהיה היום כמו חדש או שני חדשים או שלשה חדשים עד שממלא שנהיה כל השנים כולה שנה חדשים יום אחד ושנה חדשים לילה אחד. וכמה עניינים המתמיהים יודעו מאותה חכמה והכל אחד בלי ספק. וזה הוא חשבון תקופות ונימטריות שאמרו חכמי האמת רבותינו ע"ה שהיא חכמה ובינה לעיני העמים. אבל אלה הדברים של הוברי שאינם אינם כלום. והרי אני מבאר לכם ראשי פרקים מאלה הדברים שהם כבשנו של עולם:

דעו רבותי שכל חכמי אומות העולם והם הפילוסופים שהם בעלי שכל ומדע הסכימו כולם שיש לעולם מנהיג והוא מסבב הגלגל ואין הגלגל סובב מחילוי. ויש להם ראיות רבות להביא מופת מוחך וראיה ברורה על זה ובוה לא נחלקו בעלי המדע. ויש ביניהם מחלוקת גדולה בזה העולם כולו שהוא הגלגל ומה שבחצו. רובם אומרים שאינו הווה ונפסד אלא כן עומד היה ויהיה לעולם ולעולמי עולמים, והרי הוא כמו שהקב"ה שהוא מסבב אותו מעולם כך היה, זה סובב והם מסבב ושיהיה יחד לא ימלא זה בלא זה. ויש מהם אומרים שזה הגלגל הוא נפסד והבורא ית' בראו, אבל יש שם דבר אחד מוזי עם הבורא ית' כמו החמר ביד היוצר, ומאותו המזי עמו הוא עושה כל מה שירצה, פעמים יעשה מקצת אותו החמר שמים ומקצתו ארץ ופעמים אס ירצה יקח אותו המקצת שעשה ממנו שמים ויעשה ממנו דבר אחר, אבל להוציא יש מאין אי אפשר. ויש מן הפילוסופים מי שאומר כמו שאמרו הנביאים, שהשם ית' ברא כל הנבראים. ואין ואין שם עם השם ית' דבר אחר אלא זה הנברא. שהמציאו. וזה הדבר הטו המחלוקת הגדולה זה הדבר שהכירו אברהם אבינו ע"ה. וכבר חבירו בדבר זה אלף ספרים בראיות ברורות שיערוך כל אחד ואחד שיחזיק דבריו. ועקר החורה החמיה הוא שהבורא ית' לבדו הוא ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלהים, והוא שברא הכל יש מאין וכל מי שאינו מודה בדבר זה הוא כופר בעקר ומקץ. בנטיעות. וכבר חברתי אני חבור גדול בלשון ערבי בעניינים אלה ושם ביארחי הראיות הברורות והמופחים החזקים על מציאות הבורא ית' ושהוא אחד אמתי ושאין גוף וגויה ולא כח בגוף. ושברתי כל אותן הראיות שאומרים הפילוסופים שהם ראיות שהעולם לא נברא. וגם פרקתי כל הקושיות שהקשו עלינו על שאנו אומרים שהבורא ית' ברא הכל יש מאין. וכל אלו השלש כחות של חכמי העולם מקדם ועד עתה

בין אלו שאמרו שהבורא ית' בראו מאותו החמר המזי אלא המיד, בין אלו שאמרו כמו שאומרים הנביאים ע"ה שאין שם דבר אחד עומד עם האל ית' אלא הוא לבדו וכשרה המציא עולם זה כרתו מאין, ובין אלו שאמרו שזה הגלגל אינו הווה ונפסד אלא כן עומד היה ויהיה לעולם ולעולמי עולמים והרי הוא כמו שהקב"ה שהוא מסבב אותו מעולם כך היה זה סובב והם מסבב ושיהיה יחד לא ימלא זה בלא זה. כל אלו השלש כחות מסכימים שכל מה שהיה בזה העולם החסחון מהיות כל נפש חיה וכל עשב וכל מחצב ממיני המחצבים הכל האל ית' עושה בזה שיבא מן הגלגלים והכוכבים, וכי כה האל ית' קץ בחסילה על הגלגלים והכוכבים, ומן הגלגלים והכוכבים יאזק ויחפשט בזה העולם ויהיה כל מה שיהיה. וכשם שאנו אומרים שהשם ית' עושה אוחות ומופחים על ידי המלאכים כך אלו חכמי הפילוסופים אומרים שכל אלה הדברים הנעשים בטבעו של עולם חמיר על ידי הגלגלים והכוכבים, והגלגלים והכוכבים בעלי נפש ומדע הם, וכל אלה הדברים הם אחת. וכבר ביארחי בראיות ברורות שכל אלה הדברים אין להם הפסד בזה, ולא עוד אלא שהכרחי בדברי חכמי האמת רבותינו ע"ה מן המדרשות שהם אומרים כמו שאומרים הפילוסופים ואין בהם בין חכמי ישראל והפילוסופים בזה מחלוקת כמו שכבר ביארחי באותם הפרקים. וכל אלו השלש כחות של הפילוסופים שאמרו שהכל על ידי הגלגלים והכוכבים נעשה, ואמרו שזה שיאזק לכל בני אדם מן המאורעות והמקרים הוא קרי ואין לו עלה מלמעלה ולא יועיל בו מולד ולא טבע. ולא שגא אלס זה האיש שטרפו אריה כשפגע בו או זה העכבר שטרפו חתול או זה הזבוב שטרפו העכבים. ולא שגא אלס זה שגפל עליו גל והרגו או אבן שנהלדלה מן הכר ונפלה על אילן ונשבר או על אבן אחרת ונשברה כל זה יאמרו אקראי בעלמא. גם אלו בני אדם הנלחמים זה עם זה על מלכות גדולה כמו עדה כלבים שנלחמים על נבלה ואין בה ליחה הכל סבה מן הכוכבים, גם היות זה האיש רש זה עשיר זה בעל בנים זה עקר יאמרו הפילוסופים שהוא מקרה. כללו של דבר יאמרו כי מאורעות כל אחד ואחד בין מין האדם בין מין הבהמה בין מין המחצבים והאילנות הכל קרי. אבל היות המינים כולם ודברים הכלולים בכל העולם שאין בו נפש חיה הכל מכה הגלגלים והכוכבים שעקר מאח השם ית', וזהו היא המחלוקת. ואנחנו בעלי החורה האמיתית

אגרות הרמב"ם

כו

כל איש ואיש אין לו כח לעשות כלום מדעתו, והרי דבר אחר מושך אותו בעל רצונו להיות כך ושלא להיות כך, ומה הועילו האומרים או הלמודי. מנאלו אלו העפשים מבטלים חזרת משה רבינו ע"ה יחד על שהדעת מבטלת דבריהם בכל אותן הראיות שאומרים הפילוסופים לבטל דברי הכשדים והכלדיים וחביריהם. וגם דברי הפילוסופים שאומרים שדברים אלו קרי שקר הם אלאו מפני קבלת החזרה ודרכיה שעליה אנו סומכים ובה אנו מחזיקים ובדרכיה אנו הולכים. הוא אלאו אומרים שזה ראובן ושמעון אין שם דבר שמושך זה להיות בשם ושעיר זה להיות בורסי ועני, ואפשר שיחזקה הדבר ויהיה הפך כמו שאומרים הפילוסופים שזה קרי, ואנו אומרים שאין זה קרי אלא דבר זה חלוי בראונו מי שאתר והיה העולם וכל זה דין ומשפט: ואין אנו יודעין סוף חכמתו של הקב"ה לידע בלי זה דין ומשפט גור על זה להיות כך ועל זה להיות כך, כי לא נדרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו. אבל חייבים אהבה לקבוע בדעתנו שאם יחטא שמעון ילקה ויעני וימותו בניו וכיוצא בזה. ואם שב ראובן וחזק דרכיו וחפש במעשיו והלך בדרכי ישרה יעשר ויליצה בכל דרכיו ויראה זרע ויארץ ימים זה הוא עקר החזרה. ואל יאמר אדם והרי רבים עשו כן ולא הלליו, אין זה ראה כי היה להם עון הגורם או יסורים לנחול דבר שהוא טוב מזה. כללו של דבר אין דעתנו משגת דיוי הבורא ית' בבני אדם היאך הם בזה העולם ובעולם הבא. ודעתנו עלה מעיקרא היא שכל דברי החזנים בכוכבים שקר הם אלא כל בעלי מדע:

ואני יודע שאפשר שתחפשו ותמאלו דברי יחידים מחכמי האמת רבותינו ע"ה בתלמוד ובמשה ובמדרשות שדבריהם מראים שבעת חולדותו של אדם גרמו הכוכבים כך וכך. אל יקשה זה בעיניכם, שאין דרך שנייה הלכה למעשה ונהדר אפירי ואשימיו. וכן אין ראוי לאדם להיות דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן ויעזור כפיו מהן ויתלה בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שיתעלם ממנו דבר באותה שעה, או שיש באותם הדברים רמז או אמרם לפי שעה, ומעשה שהיה. הלא חראו שהרי כמה פסוקים מן החזרה אין כפשוטן. ולפי שזודע בראיות של דעת שאי אפשר שיהיה הדבר כפשוטו חרגמו המחזנים ענין שהדעת סובלת אותו. ולעולם אל ישליך אדם דעתו אחריו כי העינים הם לפנים לא לאחור. וכבר הבדתי לכם את

לא נאמר שמאורעות בני אדם הם קרי אלא במשפט כמו שאמרה החזרה האור חמים פעלו כי כל דרכיו משפט וגו'. ופירש הגביר ואמר אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתא לאיש נדרכיו וכפרי מעלליו. ועל דבר זה הזכירה החזרה והעידה ואמרה ואם לא חשמו לי ואביא עליכם פורענות ואמרו שאתון הפורענות אינן יסורין על חטאתכם אלא קרי ומאורע כאשר המאורעות שארעו בקרי, אי אוסיף לכם מאותו הקרי. זה הוא שחשוב אם חלנו עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי. וזה הוא עקר דתנו היא חזרה משה רבינו ע"ה, שכל מאורעות שארעו בעולם וכל יסורין שיבאו בדרך מקרה לכלל בני אדם דין ומשפט הם. וכן אמרו חכמי האמת רבותינו ע"ה אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון:

ודעו רבותי שעקר מעקרי דתנו וגם הפילוסופים כולם מודים בו שכל מעשי בני אדם הם מסורין להם ואין שם לא מושך ולא כופה, אלא אם יראה האדם יעבור את יי' חמיר ויהיה חכם יושב בבית המדרש יעשה, ואם יראה לילך בעצת רשעים ולרוץ עם הגנבים ולשון עם המאפסים יעשה, ואין שם עבד ולא מולד שמושך אותו לאחד מן הדרכים, לפיכך נטווה ונאמר לו עשה כך. וכמה דברים ביארנו בעניינים אלו וכדומים להם בחבור שיש לנו בלשון ערבי או בפירוש המשנה ובשאר החבורים. ובכן יש לנו ראיות של דעת שאין מאורעות בני אדם כמאורעות הבהמות כמו שאמרו הפילוסופים. ומאלו אלו מחלוקות: כלה, הגע עצמך שראובן זה בורסי ונני ומתו בניו בחייו זה שמעון בשם ושעיר ויחיו לו בניו לפניו, ואפשר שיעני שמעון ויחזור בורסי וימותו בניו בחייו, כל זה קרי בעולם ואין שם טבע בעולם ולא כח מוכב שגרם לזה האיש שיהיה כך ולזה לא יהיה כך. אלו דברי הפילוסופים. ודברי מחלוקת השני הוא ענין בעלי גורח הכוכבים ששמעון דבריהם ופשוטו הבלהים. אלאים שהם אומרים שאי אפשר שיחזקה דבר זה לעולם, ולעולם לא יהיה ראובן אלא בורסי ועני ואין לו בן, שקר נחן לו כח מולד בעת לידתו. ולא יהיה שמעון אלא שעיר ובשם ובעל ביס שיחיו לפניו, שקר נחן לו כח מולד בעת לידתו. ואלו דברים שקר הם אלאו בעלי הדת האמתית. דברי האלפגונין שקר מפני הדעת, שכל אותן הבלים שאמרו כבר בטלה אותם הדעת הנכונה בראיות ברורות. וגם הם עוד שקר מפני קבלת החזרה שאם היה הדבר כן מה הועילה החזרה והמלמד לזה האיש, וכן

אגרות הרמב"ם

ואל עסקי המשיח אשר זכרתם שהגיעו לכם דברים משמי, לא היה כך המעשה כמו ששמעתם, ולא במזרח הים. אלא בארץ חיון עמד איש אחר יש לדבר זה כ"ב שנה, ואמר שהוא שלוחו של משיח מישר דרך לפני ביאתו, ואמר להם כי המלך המשיח הוא יתגלה בארץ חיון, ויחזקצו אנשים רבים יהודים וערביים עמו והיה מסבב בהרים והיה מטעה אותם ואומר להם תמיד בואו עמי ונלך לקראת המשיח כי הוא שלחני אליכם לישר דרך לפניו. וכחבו אלי אחינו שבארץ חיון כתב גדול והודיעו לי משפטו ודרכו וחדושו שחדש להם בחפלות ומה היה אומר להם, ואמרו לי שכבר ראו מופלאותיו כך וכך ושאלו לי על זה, והבנתי כל הדברים והכרתי מחוך דברי כהנים שאלו האיש העני חסר דעת אבל היה ירא שמים ואין בו חכמה כלל, וכל מה שאומרים עשה או נראה על ידו הכל שקר ומוז. ופחדתי על היהודים משם וחברתי להם כמו שלשה קונדרסים בעיני המלך המשיח וסימניו וסימני הזמן שיחלה בו והוכרתי אותם שיהיו זה האיש שמא יאבד הוא ויאבד הקהלות, כללו של דבר לאחר שנה נחפש וברחנו ממנו כל הנלוים אליו, ויאמר לו מלך אחד ממלכי הערביים אחד שחפשו מה זאת עשית אמר לו אדוני המלך אחת

אני אומר כי בדבר יי' עשיתי. אמר לו המלך מה המופת שלך. ענה ואמר לו אדוני המלך מחוך ראשי ואחר כן אני אחיה ואקום ואחיה כבראשונה, אמר לו המלך אין לך מופת גדול מזה, ואם הוא כך אני וכל העולם נאמין בודאי שדברך כלם אמתיים ועובדים ונכוחים ושקר נחלו אבותינו הכל ואין צם מועיל. מיד גזר המלך וזה ואמר קחו לי חרב ויביאו החרב לפני המלך. וזה וחטבו את ראשו ונהרג אותו העני, תהא מיתתו כפרה עליו ועל כל ישראל, ונעשו היהודים ברוב המקומות ממון גדול. ועד עתה יש שם חסרי דעת אומרים עתה יחיה ויעמוד מקברו, כך היו הדברים. ואם שמעתם שהגיע כחבי לפח"ס, שמא אותם הדברים ששלחתי בארץ חיון הועתקו והגיעו לפח"ס. וכבר אמרתי לכם שכל דקדוקי השאלות שלכם בעיני זה כלם שריני אילן אחד הם, ואני אענה לכם בדעתי גודו אילנא וקאצו ענפיה ונטעו עץ הדעת הטוב ואכלו מפריה ועובד, ושלחו ידיכם וקחו גם מעץ החיים ואכלו ותחיו לעולם. הש"י ברחמי יוכלו ויזכה אחכם לאכול מפריה ולשבות מעובד עד אשר נחיה לעולם אמן. כן יאמר יי', כראונכם וחאותכם ורצון ומשק נאמן אהבתכם אחיכם החותם שנית:

משה ב"ר מיימון הספרי ז"ל *

מכתב רבינו שמואל אבן תבון ז"ל

לגאון הרב רבי משה ברבי מיימון ז"ל *

ומרפא, ואני תפלתי תמיד אל אלי להחליץ עצמותי, ולהאריך בשלום ימותי:
האין אפער פי מילת למלקות חסבותי הברורות ואמרוחיו הטכורות, על כל אשר שאלתי מכבוד חכמתו בכחבי הקדומים. בשלש חלקי המאמר הנכבד מורה הנבוכים. ואירא מהוסיף שאלותי פן אעריח מאוד על כבודו, רק שאלה אחת היא בלבי כשא בוערת עזרה בעצמותי, עוררה לי פרק אחד מן הפרקים האחרונים מן החלק השלישי הבאים בלחרונה, אוסיף לשאל מכבוד אדוני, גם בה מבוכתי הגדולה עם יתר השאלות הקדומות. ולדקה חתיה לו מעם ה' אלהיו. וכן אני שולח את שלש חלקי המאמר אשר אחת

אל אדון איש קדוש החכם הגדול הרופא המעולה הרב המובהק הגאון המופלא הפלוסוף הקדוש השר הנכבד היועץ טוב מרן ורבן איש קדוש ירום וגש ונבה רבינו משה בן ה"ה המובהק מרן ורבן מיימון ז"ל. שלום אדוני וגאוננו ושלום חורחי החמימה ושלום חכמתו השלימה, ישגא כראן הצעיר בעדיו, הנכסף להתחבר לאחד מתלמידיו, הכותב להודיע לכבודו כי הגיע ליד עבדו כחבו היקר עלי מכל יקר הכתוב בחצי היום, וכמעט ילאה נפשי בשורותי הראשונות, רפדוני שורותי האחרונות. במואלי בפיהם רפואת אדוני מחוליו הארוך אשר נשא בעון כלנו, הרי אנו כפרתו וכפרת חליו. ומאז שאלתי עיני מנפה אל כתב מבשר כי עלתה ארוכה

מקצת החלק ההוא לא היחה מוטעים כראשונה, כי הראשונה כאשר הודעתי אל כבוד אדונינו נראה ממנה שגכחבה מספר כתוב ערבי או מספר שגכחב. הוא מספר כתוב ערבי ולזה רבו טעויותיו כאשר יראה בה אדונינו. ואני בקצת השגאות ששערתי בזה הייתי מניין בחוץ בדיו ובקצתם הייתי מעביר לפרטי בגליון כנגד השטה שבה הטעות שבקצתה אין בה ליון כלל ומחסר אדונינו לזוה על המגינים שלא יגרדו מכל מה שימצאו בספרים אפילו אות אחת אף יגיעו מבחוק לא על ידי גרד, ויזיינו היעב המקומות כדי שלא יאשר לנו ספק בזה שיגיהו. ייטיב השם לטובים ולמטיבי מפעליהם ולישרים בלבוחם ובמעלליהם. ושלוס ושיבה אדונינו גאוונו העסורה. ושלוס חורמו הברורה, ושלוס החלמידים וכל החבורה היקרה, ושלוס חר המשרה אדוני וכן אדוני וכל הנספחים אל בית אדונינו וגאוונו יגאל ויגלל כרעון אחד מעבדיו הקטנים.

שמואל ב"ר יהודה אבן תבון זצ"ל.

העלולים המגיעים משם אשר מהם העתקתי לשלחם אל כבוד אדונינו מבקש מכבודו לזוה לקצת מחלמידיו להגינם בדקדוק גדול פעם ושנים עד שיהיו בטוחים שלא נאשר בהם טעות, ויחתום אדונינו בהם אחר שיאמת לו טוב הגהסם, ויזוה אז לשלחם אל החלמיד הנבון המשכיל ר' אברהם הכהן ש"ל אל אלכסנדריה. וידעתי כי הוא בחסדו ישתדל לשלחם אלינו על יד אחינו היהודים ההולכים לשם חמיד, כי גם כן גמלני חסד להשתדל בכל אשר שלחתי לעשות שם, וכל שכן שישתדל אם יבא לו כמו מזוה אדונינו ירוס הודו. לא נמנעתי להעריח אדונינו גם בזה, כי ידעתי כי ייטב בעיני כבודו להסיר עולה מאחליו. וגם לבדי לא יסקוט ולא יזוה עד דעתי מאמר ההוא מזה, כי מי יוכל לבטוח בעלמו בשגיות ספר שרבו שגיותיו מספור, ואפילו אם היה המעיין חכם היו נשמעין לו מקומות רבים, כ"ש למי שלא הריח ריח חכמה. ואשר יראה אדונינו בחלק השלישי קצת הגהות בקצתו הגהתים ממוסחא שנית שהגיע ליד

אגרת הרמב"ם זצ"ל

שלח אוהה להחכם הנכבד אבי המעתיקים כבוד רבי שמואל בן החכם רבי יהודה אבן תבון זצ"ל. והוא כתב השושה על שאלתו כשהודיעו שהעתיק המאמר הנכבד ספר מורה הנבוכים מלשון ערבי ללשון עברי והורה לו בהעתיקה להיות וזה לשונו:

לפי שכלו יהלל איש וגו'. הגיעו אלי אתי משה בר מיימון הספרדי זצ"ל כל כתבי החלמיד החשוב היקר המשכיל המבין מר החלמידים לבי החכמים כבוד החכם ר' שמואל בן החכם רבי יהודה אבן תבון הספרדי זצ"ל. ומקודם שנים שמענו שמע השר הנכבד החכם רבי יהודה אבן זצ"ל. והודיענו ברב חכמותיו ולחות לשון בלשון הגרי ולשון עברי מפי אנשים חכמים וידועים מאנשי עיר גרנאט"א ו"א שהם מבני אלפ"כאר ומהם הזקן אבן מתק"א. גם איש חשוב ונכבד חכם מהחמי מדינת טוליטול"ה בא הגה וספר לנו בכבודו זצ"ל. והן כשבא אללנו היקר הנכבד החכם כבוד רבי מאיר חלמיד הרב רבי אברהם בן רבי דוד זצ"ל הרב הגדול שפטיסקיר"א ו"א. וגם היה לומד אלל החכם הרב רבי אברהם בן עזרא זצ"ל. גם הוא ספר לי אודות החכם הנכבד אבן זצ"ל והודיע לי כל הספרים שהעתיק

מספרי הדקדוק ומספרי החכמות, ולא ידעתי שהיה בן. וכיון שהגיעו אלי כתבין בלשון העברי ולשון הערבי והבנתי ענייניך ויופי לזריך, וראיתי המקומות שגכחקו לך במאמרנו הנכבד ספר מורה הנבוכים, והמקומות אשר הרגש בהם בשבט הסופר, אמרתי אז כאשר אמר בעל השיר הקדמוני, לו את אבותיו ידעו אז אמרו היא מעלת האב לבן מוסעת. ברוך מי ששלם משכורת החכם אבן זצ"ל ונתן לו בן כזה. ולא לו בלבד אלא לכל החכמים, כי ילד יולד לו בן נחן לנו, ובאמת כי הוא פרי לדיק עץ חיים, ועוב העץ למאכל וכי תאזוה הוא לעינים, ותחמד העץ להשכיל. וכבר הובא לנו מפריו חסור ולזכלה וזהו בפי כדבש לחמוק. יפה שאלת בכל אשר שאלת וכל המקומות אשר שערת בהם חסרון חובה או חסרון כך הוא וכבר פירשתי לך כל הדברים בלשון ערבי בסוף כתב

אגרות הרמב"ם

האמתית וההעמקה הראויה אשר חגיה בה הנוסחא
היהיה המוטעיה על סדר מה שבא בחכך החלק הראשון
גם את השני גם את השלישי :

[באור הקנינים ששאלת עליהם (*)]

בחלק 'ב' הקדמה כ"ה, חשבת שיש בה חסרון ואין
בה חסרון : אבל הנוסחא היא כאשר בנוסחא
וסדר הדבר כך הוא : אין כונתי במאמר הזה להעמיק
דברי הפילוסופים בו ולא לבאר ההקדמות הרחוקות :
בפרק ה' תקונו ואם חשקית חנונת הנפש יאקוט
מי שיחננוע בעבורה : בפרק ה' תקונו שמירת מינו
חמיר :

מה שזכרת מסדר ההקדמה ה' אין בה חסרון, וכבר
ידעת מה שכללנו בפתיחת הספר : כי
חברתי למי שקרא הרבה מן החכמות, ולא חברתי
למי שלא קדם לו לעולם עיון בדבר מעניינים העמוקים
האלה הקשים להבין : ומן הידוע אשר אין ספק בו
כי כל החכמות חנונות על כל פנים, לפי שכל החכמות
ההם בזמן והזמן הוא שיעור החנונה בקדום ומחאמר
בחנונה כאשר נבאר במקומו : ההקדמה ה' אין חסרון
בסדורה : ההקדמה ה"ג כי כל מה שהוא בכה ויש
בו שום אפשרות יהיה אפשר בשום עת שלא ימלא
במועל : פירושה יאמר כי הדבר הוא בכה בהיות שום
חומר מן החארים נעדר עתה מן הדבר ההוא : אך
הוא מוכן ומועד להחישב בו להמלא החומר ההוא
ויאמר בחאר ההוא שהוא בדבר ההוא בכה, כאמרנו
בחתיכה בחל שהיא סייף בכה, וכאמרנו בגרעיה של
חמרה שהוא דקל בכה, והדבר אשר הוא בכה שום ענין
יש בעצם הדבר ההוא אפשרות להחישב בו הענין
ההוא : כמו שאמר בחתיכה בחל שהוא אפשר להיות
ממנה סייף, ולדעת ההבדל אשר בין הכה והאפשרות
הוא דבר דק וקשה מאוד על הפילוסופים הבקיאים
וכבר דבר בזה הענין אבן אלנאג' בחחלת פירושו
לשמע הטבעי דבר טוב מאוד : ולאמר בדבר שהוא
בפועל כשהחארהו בחומר נמצא בו כאמרנו בסייף שהוא
סייף בפועל : וכבר נחבאר כי כל אשר בכה דבר אחר
בהכרח יהיה החומר ההוא נעדר בעת מן העתים :
כי זאת החתיכה של בחל לא יאמר בה שהוא סייף
בכה אלא כשלא חתיה סייף עת אחת מן העתים :

זה והדעתך כל ענייך, וגם הספרים שחשעסק
בקריאתם וחינה זולתם : לך בודאי ראוי והגון להעמיק
מלשון אל לשון, לפי שלב נכון נתן לך הכוורא יחברך
להבין משל ומליה דברי חכמים וחידושים : והכרחי
מדברך שלבך ירד עד עומק הענין ונגלה לך מנפוניו :
והנה ביארחי לך בלשון עברי איך חעשה בכל ההעמקה,
מן לחכם ויחכם עוד חכם בני ישמה לבי גם אני חייך
שבשעה ששמעתי כל דברך וראיתי יופי מאמרך והבנתי
עומק ליוריד ודעה שפחין ברור מללו, מאד שמחתי
ותמחתי למציאות בן לחכם כזה : והוספתי חימה היאך
יהיה טבע בן שגולד בין העלגים כך וירדוף אחרי
החכמות ויהיה מחיר כל כך בלשון ערבי שהוא ודאי
לשון עברית ששחשבה מעט : ועוד היאך יבין דקדוקי
הלשון בעניינים עמוקים, אין זה כשרש מאריך ליה : האל
יחברך יאיר עיניך במאור חורוהו, עד אשר תהיה
מאובניו כלאה השמש בגבורתו, אמן כן יאמר ה' : והגיעו
כחצי הישיבה הנשאה הנכבדת המשללת יחמיר האל
יחברך מעלתה ויוסיף חמיר הללחה על הללחה
וחתמה על חתמה : ועמדתה על כל מה שסחפך לך
בהעמקה, וראיתי כל המקומות אשר טעה בהם הסופר
וידעתי ההקדמות מהם והפרקים אשר לא נחבאר לך
עניינים הבניה שלימה ובקשה פירושה :

ואני אבאר לך הכל אחר שאזכור לך כלל אחד והוא
שכל מי שירצה להעמיק מלשון אל לשון ויכין
לחרס המלה האחת במלה אחת גם כן וישמור גם כן
סדר המאמר וסדר הדברים, יערה מאד וחבא העתקו
מסופקת ומשובשת ביותר, ואין ראוי לעשות כן : אבל
אריך למעמיק מלשון אל לשון שיבין הענין חחילה, ואחר
כן יספר ויפרש כמה שיוצן ממנו הענין ההוא בלשון
ההוא ויבאר היטב, ואי אפשר לו מבלתי שיקדים ויאמר
ויספר מלה אחת במלות רבות ויספר מלות רבות
במלה אחת, ויחסר חיצות ויוסיף חיצות עד שיסודר
הענין ויבואר יפה, ויוצן הלשון לפי הלשון ההוא אשר
יעמיק אליה וכן עשה חכין בן יחזק בספרי גאלי"ווס
ועשה יחזק במו גם כן בספרי אר"טו ועל כן באו
כל פירושיהם מבוחרים ביותר ולכן ראוי לנו שחעסק
בהם לבדס ונניח זולתם : כן ראוי לישיבה המעולה
לעשות בכל מה שחחרגנו ותעמיקו לאדוניס ההם
הנכבדים, ועיני העדה הבוחרים בלחמה : השם יחברך
יהדר בהם שאר קהלות חכמי ישראל ויעורר וירבה שכתך :
ורגני מתחיל עתה להשיב לך על כל פרק ופרק
ולפרש לך מה שבקשת פירושו ואזכור לך הנוסחא

(*) נכתב מכת"י אוקספארד טוסף מה שכתעט בשל"ה :

אפשרות בזמן האדם, ועכ"פ בהכרח ימלא שום איש כותב בזמן מן הזמנים, וזה יאמר בכתובה שהיא אפשרות בזמן האדם. אמנם אם נאמר שלא ימלא לעולם ולא בזמן מן הזמנים שום איש כותב חתיה הכתובה נמנעת בזמן האדם ואין זה האפשרי בלש, כי זה העבר הקטן אפשר שיכתוב ואפשר שלא יכתוב ולא יחייב שיכתוב בהכרח בשביל זה האפשרות. אמנם באפשרות, והכתובה בזמן האנושית בהכרח, שימלא איש אחד כותב בלש וזמן שיקרה בלש חתיה אקלים שיקרה חת מבואר (*):

ואשר הסתפקת בסתננות עם הדבש (שס) ומה ששאלת הפירוש מן פרק ע"ו ומה שלאחריו ולפניו, דע כי פירוש זה והתרת הספק ההוא יטעך לדעת הקדמות עובדות רבות. ועלי טורח רב בזה הזמן לפרסם. וזה כאשר ידעת לא חברתי לא לא שידע החמלות הן כולן. ומה שחשבת שהיה בו חסרון אין בו חסרון אלא המוסף כמו שכתוב אלאך (כמו שכתוב), ושאלת על אמרתי (פ"ב) ויאמרו בשמים ובגשמים אשר הם מבין שאר הגופים הנראים אלוהים, ר"ל המורגשים בהרגשת הראות, מהם הארץ והמים והאש והאב ודומיהם ומהם השמים וכוכביהם, ואלה כולם יאמר בהם נראים. אמנם השמים וכוכבים מבין שאר הגופים הנראים יקראום פילוסופים גופים אלוהיים. וכן יאמרו על הגלגל הנוף הלאה, וענינו שהוא גוף אשר יורנו מליחות האלוה לפי דעתם. ואנחנו ספרנו חורף דבריהם על סדורם. וסוד דבריהם הוא כי הם לפי דעתם אלאם כל כך זה בשאר הגופות אע"פ שיראו המינים כולם ירדפו זה היחס. וכבר ידעת מה שבארנו בפסוק ה' למבול ישב. הנה זה הוא לא בידי להשיבך כפי השעה, ואחרי ידעת כי אין משפט מי שישב במהירות כמשפט מי שישוב בעין החבור. ואם חמלא אחרי העתקות אחרות שחיהנה טובות מאלו אל חסכים על אלו ההעתיקות, והעיקר הוא מצינו למי שחשתיקו ללשונם. ובורא עולם יח' ידע איך כתבתי לך השיעור הזה ואני בורח מבני אדם מחסוד ומחבורד במקום שלא ירגישו בו ואני פעם נסמך לטובל ופעם כותב ואני שוכב לרוב חולשת הגוף. כי חלשו כחות הגוף מחובר אל הזקנה אני:

ואמנם מה שזכרת מענין בואך אללי, בוא בך ה' ומבורך שבבאים! ואני שועל ושמה בזה, ומפך

אמנם אם לא חסור לעולם מלהיות סייף אינה סייף בכה אבל חתיה סייף בפועל לעולם ועד:

ההקדמה ה"כ"י כל מה שהוא בכה שום דבר הוא בעל חומר על כל פנים כי האפשרות הוא נמלא בחומר לעולם. פרושה, כבר נודע כי האפשרות והכח הם סמוכים זה עם זה דברים נלמד ולא יורו האפשרות לעולם מהיות בחומר הראשון וכל מה שיחכה ממנו. ובאר זה עוד יחבאר לך מחמלת פירוש השער חולחו הפירק הראשון (משני). פשוטו כמו שמכר בהקדמה ח"כ אין חממה מנעת עד לאין חלית וכו'. שאלת הישיבה על זכרנו, כי היא נחלקת בהחלקי מה חולשת בזכרנו זה וכבר היה די לנו, בהיות כח מניע לחלית שלא יגיע עד לאין חלית וכו'. שאלתך טובה וחורה על טוב שכל. והנה שזכרתי כאשר בארנו שהכחות הנמלאות בכל גוף מהם פשוטות נחלקות בהחלקי כמו שזכרנו בהקדמה ח"ב כאשר אמרנו. כי כל גוף בהכרח להיות כמו חליתות, ואמנם יחייב זה בכחות הנוף הפשוטות בו הנחלקות בהחלקי, הוא אשר יהיה בהכרח שהיה כמו חליתות כמו שהוא בגוף חליתי, וזה אשר זכרנו בהקדמה ח"ב בחום השמש ע"ד משל זאת הגמלה אינה מחממת ללשון הרמקה שחקה אבל להרמקה ידועה, אבל הכח אשר לא נחלק בהחלקי הנוף לא יכריח שהיה חליתי בכלל היות הנוף אשר בו הכח ההוא מניע לחלית ולא בא מופת ע"ז. הלא ידעת כי מחשבות האדם כח בגוף והוא גוף קטון וחגיע מחשבתו לאשר למעלה מגלגל החשישי ויחייב שם משפטים וישלול, ולא יחייב שחיה מחשבתו מנעת לחלית כמו גופי שהוא כלה, ולכן יחייב בזה הענין שיחולק מניע הגלגל ל' חלקים. או יהיה גוף, או כח גוף מתפשט בו אשר חכלה בכלות הנוף, או כח גוף בלתי מתפשט בו אשר לא יחייב כלותו בכלות הנוף, או יהיה המניע נפרד לא גוף ולא כח בגוף. ובארנו בדרך הראשון, והוא שהיה המניע גוף בטול זה. ובארנו בדרך השלישי בטול היותו כח פשוט. ובארנו בדרך הרביעי בטול היותו בו כח בלי נחלקת. ונשאר מן החלוק שהיה המניע נפרדי האפשר באין לריך עכ"פ שימלא האפשר ההוא בשום אחד מאישי המין ההוא, וגם לא ימלא עכ"פ אותו האפשר בשום איש מאישי המין ההוא ולא בזמן מן הזמנים. ח"כ הדבר ההוא יהיה נמנע במק המין ההוא, ומה הוא ענין אמרך בו שהוא אפשר. משל זה אמרתי כי הכתובה

(*) ענין מלות הגיון שער י"א:

אגרות הרמב"ם

זרנה על דרך הבקור לא לקבל תועלת הלמוד כי יזר זמני מאד :

ומבאין ואילך כתב לו בלשון ערבי כל מה שיעד להודיעו תשובות על שאלותיו וביאור כל הרברים המסופקים ששאל ממנו וצוה לו לחזק את ברוך ההנהגה (*) ולהגות הספר ואחר כן הודיעו כל הספרים שיהעסק בהם בלמוד החכמות והזהירו מהספרים שלא יפסיד זמנו בהם ולא יתעסק בלמודם ובכלל דבריו אמר לו וזה לשוני :

והזהר שלא תענין בספרי ארסטו"ו אלא בפירושים פ' אלכסנדר"ר או פירוש תמסטיו"ס או באור אב"ן רש"ד . אמנם הספרים אשר זכרת לי שהם אללך ועמך מהם ספר התפוח וספר צית הוהב כלם היוות ורוחות והבליים . ואלה השני ספרים הם מכלל הספרים המיוחסים לארסטו"ו ואינם לו . וספר חכמה אלהית שחבר אל רא"י הוא לו אבל אין בו תועלת לפי שאלר"א"י היה רופא בלבד . וכמו כן ספר הגבולים וספר היסודות שחבר יצחק הישראלי גם הם כלם היוות ורוחות והבליים , כי יצחק הישראלי גם הוא היה רופא בלבד . ואמנם ספר העולם הקטן שחבר רבי יוסף הדגיק לא ראינו , אבל אני ידעתי את האיש ואת שיחו והכרתי ערך מעלתו ומעלת ספרו , כי בלי ספק הנהיג בו מהנהגה בעלי התארים . ובכלל אומר לך לא תתעסק בספרי ממלאכת ההגיון אלא במה שחבר החכם אבונ"ר אלפר"א"י לבדו , כי כל מה שחבר בכלל ובפרט ספר ההחלוחות הנמלכות שלו הכל בלח נקיה , ויחנך שיבין וישייל האדם מדבריו לפי שהוא היה מופלג בחכמה . וכמו כן אבוב"ר בן אל"א"י חכם פילוסוף גדול , ודבריו וחבוריו כלם נכונים למבין וישרים למואלי דעת . וספרי ארסטו"ו הם הם השרשים והעקרים לכל אלו החבורים של חכמות , ולא יובנו כמו שזכרנו אלא בפירושים פירוש אלכסנדר"ר או תאמס"טיוס או ביאור אבן רש"ד . ואמנם זולתי חבורי אלה הנזכרים כמו ספרי בנדק"לום וספרי פיתאגור"ס וספרי הרמ"ס וספרי פורפיריוס כל אלה הם פילוסופיא קדומה אין ראוי לאבד הזמן ולהעבירו בהם . ודברי אפלטון רבו של ארסטו"טו בספריו וחבוריו הם עמוקות ומשלים . והם עוד מה שיסיפיק לו לאדם משכיל וזולת . לפי שספרי ארסטו"טו תלמידו הם שיסיפיקו על כל מה שחבר לפניהם . ודעתו ר"ל דעת ארסטו"טו היא חכלית דעת האדם , מלבד מי שגשפע עליהם השפע האלהי עד ששינוי אל מעלה הנבואה אשר אין מעלה למעלה ממנה . וספרי עלי אב"ן סינא

ונספך ומשחוק לחברתך , ותאב ומחאזה לראות פינד הנעימים יותר משמחתך בי , ואף על פי שיקשה עלי רכבך סכנת הים . ואמנם אודיעך ואיעדך שלא תסתכן על עצמך , כי לא יגיעך מבואך אלי זולת ראות פי ומה שחגיגך ממני כפי יכולתי . אמנם תועלת חכמה מן החכמות או להחייחך ולהחבודד עמי אפילו שעה אחד ביום או בלילה אל תחזיל בזה כלל , כי חזק ענייני כמו שאספר לך . אני שזן במצרים והמלך שזן באל קאירה ובין שני המקומות שני תחומי שבת , ולי על המלך מנהג כבד מאד אי איפשר לי מבלתי ראותו בכל יום בחחלת היום , אמנם כשימלאהו חולשה או יחלה א' מבניו או אחת מפלגיו לא אסור מחלקא"ירה ואני רוב היום בבית המלך . ואי איפשר לי גם כן מפקיד אחד או שני פקידים יחלו ואני לריך להחעסק ברפואה , כללו של דבר כל יום ויום אני עולה לאלקאיר"ה בהשגחה וכשלא יהיה שם שום ממשול ולא יחדש שם שום חדש אשוב למצרים אחר חצי היום , על כל פנים לא אגיע קודם , ואני מתרעב ואמלא האכסדראות כלם מלאות בני אדם גוים ויהודים בהם , שזב ובלתי שזב , ושופטים ושוטרים ואוהבים ושונאים , ערב רב ידעו את עת שובי , ארד מעל הבהמה וארחץ ידי ואלא אליהם לפייסם ולרצות ולחלות פניהם כדי למחול על כבודם להמתין אותי עד כדי שאוכל אכילה עראי והיא מעת לעת ואלא לרפאם ולכתוב להם פתקות ונוסחאות רפואות תלייהם , לא יסור הנכנס והיואל עד הלילה , ולפעמים באמונה החורה עד סוף שחי שעות מן הלילה או יותר אספר להם ואאום ואדבר עמהם , ואני שזב פרקדן מרוב העיפות , ויכנס הלילה ואני בחכלית החולשה לא אוכל לדבר . סוף דבר לא יוכל אחד מישראל לדבר לי או להחבר ולהחבודד עמי זולת יום השבת , או יבואו כל הקהל או רובם אחר החפלה , אנהיג הצבור במה שיעשה כל ימי השבוע , ויקראו קריאה חלושה עד האחרים וילכו לדרכם וישזבו קתם ויקראו שניה אחר חפלת המנחה עד עת חפלת מעריב , זה חזק ענייני היום . ולא ספרתי לך אלא קצת מה שחראהו אם תבא בעזרת האל יתעלה . וכשחשלים לאחינו פירוש והעתק מה שהחחלת בו שאחר שהחחלת במנהג חמור אותה [ותעתיק הוראת הנבונים לאחינו ושמו הזכר נאות יותר ויהיה בערבי דליל אל חאורין כאשר ערבי של הוראת הנבונים דלאלה אל חאורין והטבת לראות בכבודך לקראו בשם הצורה (*)] ואחרי כן בא תבא

(*) התשובות נכתבו לעיל :

(*) גם זה נכתב :

כט

אגרות הרמב"ם

והני מחכה לחשובה ובעדה אפניע, וכל גוי וממלכה בעדה אשביע, ולמענה נפשי יום ליום חביע, ובגוים ההם לא חרגיע, אשרי המחכה ויגיע. עבד אהבחו נאמן בריחו, הנכסף לראות פני הדרתו, המחזק בעפר רגלי מעלחו: יוסף בר יהודה ז"ל

אף על פי שיש בהם דיוק טוב ועיון דק אינם כספרי אבול"ר אלא ראיני אצל ספריו מועילים והוא גם כן איש ממה שראוי לך להעשק בדבריו ולהתבונן בחבוריו (עד כאן) הנה הישרתיך והורתיך למה שחעיין בו ולמה שחטוירי שכל נפשו היקרה. ושומך ידידי בני וחלמידי ירצה ויגדל. וישע יקרב לעם עמי ודל. וכחב משה ב"ר מיימון הספרני ז"ל. ביום שמיני לחשי אחק"א לשמרות ושלוש:

תשובת הרמב"ם ז"ל להתלמיד החשוב

על גב הכהב

עץ הדעת ועץ החבונה, יסוד הדת וסוד האמונה. אח עש ואת כימה, אבי נועם בן קיש בן אלקנה.

שמעו חכמים מילי, הטו אזנכם ולכו אלי. שפטו נא ביני ובין יריבי, ואם יש בי עון הנני ענו בי. אח בחי כימה נחתי לכסיל חתי וישנאה, והיחה אמונה בגלגל אמונה, ויחשביה לזונה כי כסאה פניה, ומיוס ללכדה ברשעו, יען נהפך נחשמו לבשמו, ועבד עליו רוח קנאה וקנא את אשמו, שארה כסוהה ועושהה לה גרע, ושם לה עלילות דברים והוליא עליה שם רע. ואחר אשר קשר במושכותיה מעדנותיה, קשר בקשוריה על קשוריה, ואם קנאחו שלם במגדנותיה. ושלא כדת העיד נלאים, והוסיף על חטאיו כפלים. וריחה בעיני חשב להבאיש, וכה דבר אלי האיש. הנה בחך זנחה חחתי בחוך חופתה, הביטו וראה את חרפתה. ופקוד עליה עונה ומעלה, והשב חשיבה לבעלה. כי נביא הוא ויחפלו בערך גם בעדה, וישיב שבוחה ויכין לעדה, ויכסה על עונה כי לא יחפוך במוחה, וה' יסלה לה כי הניא אביה אותה. ואחם ידעתם את האיש ואת שיחו, כי הוא יוצא כל רוחו. וכי הוא בועש בלבו, ומורה הלכה בפני רבו. והנה גם הוא מוילא דבה, והנה עם נביאים נבא כסומא בארובה, כי חזאנה הוא מבקש וסבה. להחשול עלילות, ולדבר גדולות, על דעתכם כי הוא איש עמא שפחים, והוא לא נעמאה ולא חלו בה ידי. וחלילה לה מעשות כדבר האל, למעול מעל באישה לעשות נבלה בישראל, לבחלי לכתה אחרי שאל ואחרי שמואל. ועשה החיטבו ואוכיחו בפניכם, אל תעזבו ולא יחר בעיניכם. כאשר ייסר איש את בנו החומל עליו, אני מיסרו ואומרה אליו. יען החרמך אלי ושאוך עליה באזני ותעני קסה, ותפקוד עלי עון האשה. ובשמי עדיך העברי והעברי עלי הגדלת, ובין קדש לחול לא

כתב שלוח הרמב"ם ז"ל

מהתלמיד החשוב ר' יוסף אבן עקנין ז"ל

הן לב אחד ושפה אחת לשינוי, ולא עבר זר בחוכינו. וזה החילך לעשות, לדור בלל ידידותיך בל לחסות, ולפני חבונתך שפך שיחו, ולקראה אמונתך הוליא כל רוחו. ואני אי הוה המדבר הנני, דבר כי הפלחי לרקד, אם יש מלין השיבני. הלא אחמול בה אהבך כימה, היפה והנעימה, נשאה חסד לפני, וחיטב הנערה בעיני. וארשתיה לי באמונה, כדה וכהלכה על הר סיני נחונה. בשלם אלה קדשתיה, כסף ידידות למוהר נחמיה, ושער אהבים נחמתי לה כי אהבתי, וכי יבעל בחור בחולה בעלתיה. ואחר אשר בכל אלה קניתי, לחופה החשק הכנסתיה, לא פחיתיה ולא אכנסתיה, רק חשקה בי כי חשקתיה, ונפשי בנפשה קשרתיה. וכל זה בפני שני עדים ברורים, רבן עבד אללה ובן רשד חברים. ובעמודה בחוך חופתה חחתי זנחה, ואחרי דודים אחרים פוחתה. ונחבו המושלים מימי קדם קדמחה, חופה כלה שזנחה חוך חופתה. לא מלאה בי עול כי רחקה מעלי, וסרה מאחלי. ומראה הנאה לא הראחתי, וקולה הערב לא השמיעתי. ואחיה לא כהית בבהך ולא הכלמתה, לא החטאת אותה ולא השאמתה. ואולי מאתך היחה נסבה, וגם זו רעה רבה. ועמה השב אשת האיש כי נביא הוא או יהיה, והחפלו בערך ומה. והוא גם הוא יחפלו בעדה, להכין אותה ולסעדה. ואם איך משיב דע כי בסוף הפסוק חנקש, ולכן רדוף שלם ובקש. ולמען יטב לך והארכת ימים, הט אזנך ושמע דברי חכמים. חנו רבן ברוך המחזיר אבידה לבעלה, ועל אחת כמה וכמה אשת חיל עטרת בעלה.

הבדלה. ושאלך לבך להמנוח בלהק נביאים, ולהחנאות לפני משיב גמול על גאים. בי נשבעתי כי לולא למעני אני עושה, ואח פני ימיה אהבתי אני נושא. כמעט עניתיך ענות, ועניתיך על זאת. ואמנם בני מהשבוך גוי אויב ענות ואין בהם משכיל, תן להם ה' רהם משכיל. ואחיה האים האלה, דע וראה כי עמך הגוי הזה. והשמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, להזנות עוד. אח אשת בעולת בעל. וכל שכן האשה הבאה אל ביתך. פן ישא המושל עליך משלו, פי כסיל מחסה לו, וקרנים מידו לו. ועתה בני שמע בקולי הנה אשחק קח ולך, ועל השם יהבך השלך, בכל דרכיך דעו, כי נסתר איש מרעהו. והוא יישר אורחותיו, ויכנו מהשבוך, וקבל מוסר מורד. אל תחן את פיך לחטא את בשרך, כי אחם יהגה חכי, ואם חבבק אין בהם נפחל ועקש. ואל יסאלך לבך לעלות במעלות הנבואות, ולא בגאון ועיניך רואות, לא מפני שדרך גבה מדרכך, אלא מפני שהשעה לריכה לך. ושמה חאמר הלא שמואל נבא כאשר ראוי ואני בחמתי האיתי, אעשה כן גם אני. אם חממת חממת לך להבין ולהורו, אין לך עסק בנסתרות. ואין לך ראייה להביא, מדאמרינן חכם עדיף מנביא. כי לא כל חוגר חרב רשאי לקטול, ולא כל הרוגה לטול את השם יטול. ועוד אם שמואל נבא והפליא פלאים, הגם שאל בנביאים. לפיכך אל תחמסם הרבה ואל חסי גאה, ושם לבך לענות הקדמונים וראה, כי לנביא היום יקרא. לפנים הרואה, ואל חבקש לך גדולות אל חבקש. עשה כאשר צויתך, בדרך חממה הוריתך. אל תאמין בעומך עד יום מותך, ושם השכל אל והחממה לחוסך. בין כך ובין כך ירבו בישראל כמותך:

עוד זאת האגרת לנאמן רבינו זצ"ל בדרך מליצה

שלח אותה לתלמידיו החכם רבי יוסף זצ"ל עם המאמר הנכבד ספר מורה הנבוכים אחר שחברו בעבורו זצ"ל

ארהבתי אשר נפלאה. ותשוקתי אשר כסלי מלאה. ופשתי המשתוממה. מנחה היא שלוחה. וכפתי שחרים. ובני עפרים. וקלים משרים. המה צירי מנחמי. יובילין מנחמי. למטה עוז הפורח. נטע נעמן הזומח. אשר נאניו נתנו ריח. רוקם מרקחת מעשה רוקם. ומכנף הארץ הריחו בו קניני. וממנו קליעות כל בגדי חוגי. כרית שרה אשר ברכו יי. והנו נחמד למראה ותאור לעינים. כן יי כלרץ מלרים. כהאליס נטע יי. כהאריס עלי מים. וחברו כיון לבזן בכל גלות ירושלים. אשר בספרד ובכל ארץ שער. וכאריס נער. כחפוח בעלי העיר. ואני נעמתי

עוד אגרת שלח רבינו משה בן מימון ז"ל

לה' יוסף ב"ר יהודה תלמידו החשוב זצ"ל

שויתי יי לגנדי חמיד כי מימיני בל אמוש

בנגו העוז ותלמידו היקר כבוד גדולת קדושת רב יוסף ראש הסדר ש"ך ב"ר יהודה נ"ע. אמנם להבחה לאביה היא אחתית והדומה שיש בה ספק נחפש עליה מאוד. ואמנם אבן גבאר הפליר בו בנמה כחבים עם הסוחרים וראיתי אדם יראה ממנו השתדלות ויסעתי על מה שבקש מהיות כחיבתו בידו.

שורק כולו זרע אחת לקחת. על מים רבים והיא כפורה. ויגדל ויהי לגפן סורחת. והנה עלליה עללי אורות. לכן מאלו קצירי יערות. וחשש בדים וחשש פארות. אלהים נבואות יפנה לפניה. וזהו מחנברה וחשר שרשיה. וזהו ערוגה משומרת. לעשות ענף ולשאת פרי להיות לגפן אדרת. ויהן פרוי בעתו ולא יבולו עליו. ולא יבא חוס אליו. יל מים מדליו. וכנהו חמיד חיי ננוה. וננינו יעלו שנה אחר שנה. יפרה כשונה. ילכו וינקותיו כלו וערמון. וישלח מיריו עד שניר וחרמון. ויך שרשו כלבנון. ויגן אלוה בערו. ורוח קדים לא חמיעדו. ויהי מית הדור. וריח לו כלבנון ואל ידו בו בני מרי. ויהיה עומד ביופיו ולא יקרוה קרי. ובשנה נזרת לא ידאג ולא ימים מעשות פרי. ורוח אלהים חרף עליו רחיה. ולדשו חטיפה חנופה. ויהי פרוי למחל ועליו לחרופה. ובשפר עפיה ואנביה ישמעשעון כל יחבי ארעה. ובאילן חייה יבא ביני כל אעא. ורומיה ימטא לשמיה וחוויה לסוף כל ארעא. ומשלי זה וגלי חידתי. וסוף ענין מלתי. ואשר אליו שמתי דברתי. על דבר הבן אשר נחן לנו ומשיב נפש אין. ומחכמוני קנה כלי זין. ובאלהי חושיה קם כנבור מחרון מין. בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. ובעת אשר במערב כל שמחה ערבה. וכל מבקש יי נחבא. ואור ישראל שם כבה. בית ישראל להבה. כי הוא מאיר מקהל מדינת ארם צובה. ויזרח להם ולכל ישראל באפלה. וילכו לאורו בדרך סלולה. ויאר את הלילה. וכאשר על כפים כסה אור. ויהי לעת ערב יהי אור. וידעו בו יושבי עלטה קו החורה. ויבינו בדת יי אשר הורה. כאשר הבינו יושבי נהורה. כחשכה כאורה. לכן החורה לך תשחר. וחובים כל אשר בה יתחנר. ותמהר חפלה ולא חומר. יוסף יי לי בן אחר. גם אני אענה אותה כדברים האל. שישו ושמתי כי יש לך דורש וואל. ברוך יי אשר לא השביח לך גואל. אני משה ומדברך האלוה יתתי. ולאכהתך יעוררתי. ואם לא יתתי. וממה לא התעלמתי. ובשבתי ובקומי בך אהנה. ובאהבת דרכיך בעובים אשנה. ואודיע לכל קהלי. וימי ולילי. כי אתה חלקי מכל עמלי. ושכלך ובינתך אודיע בבחים. לחכמים וידעי העמים. וכשרך ולדקתך אודיע במרץ. לקדושים אשר בדרך. ובחכמת ייבך אערוך וארין. לפני כל יודעי דת ודין. בך אחפאך לישראל ויהודה. בכל קהל ועדה. לכן רב אנשים תקעו באהבת בריהך כפיס. והתאוו לראותך בחאיות

כפלים. ושמך גדול לשמע אזנים. ויעבור בכל ארץ מלרים. והוסיף חבחס. ואם אהבחס. והרבה חשוקחס. כחכך הבכיר אשר בכל קלונת האויר. מה נעמו לשמע אזני. ויפילו טוריו בעיני. והשתעשעו בעיניו רעיוני. ואפרוץ אוהו לפני. ויתמחה מחסות לשוך כל נבוגי. ויתפארו בך זקני ורוזני. וישירו אוהו מר ועטרת. ולפירת חפארת. ולדברי חיון ערך אוהו כל עורך. ויקראו לפניו אברך. ויעלוהו עד לב השמים. ונהן אוהו על כל ארץ מלרים. כי חסדיך הביע. ותכמתך ובינתך הודיע. ולמרחק מודיע. מי זה אשר אל לשון עבר כוסף. יבין כחיבה אשר חמודיה אוסף. אשרי יוסף. מה רבה שמחתי. ועלמה רחמי. בשמעי כי בנת בספרי חכמי איתנים. ובדברי קדמונים. וכי היה לך יחרון. בדעת ובחשבון. ותשקיף וחופיע. על מסלות הרקיע. וכי נכספה נשך להבין שכליו. ולמנות חיליו. ומולאס ומוצאס. וסדור לבאס. ועקרבז וסורו. ודליו ואריו וגשרו. וחקו בדרך ומשטרו וגבזו ורומו. וסביבות לילו ויומו. וארזו ורחבו. ועוזי גבו. ואמנס כי נפש חכס חבקק לך גדולות. ורוח מבין חדרות לעלות. למעלות נדגלות. ומלכות נבדלות. לכן חאבה לואת נפשך. ויהמו קרבין. העיבות כי היה עם לבבך. אלהים יעלה לך מלפני החכמה. וישר לפניך הדורי המומה. ותחשדן ברוב חבונות ותעדה עדים. וירחיב לבך כים. ויגדיל ויוסיף לך בחכמה חלק בכורה פי שנים. ובחבונת סתרי חורה כפלים. ויפתח יי. לך את אוזני הטוב את השמים. ויביא אותך אל חדריו. ויודיעך את סדריו. ויריכך בדרכיו. ויאלץך הלוכיו. עד אשר יעלור מדעך בחקופתו. ובעייתו חמחו. וברוכסי בגלי מוגה והסוכב האורח. ובמעגלי הירח ובגבתי שחקים מאדים ומעגלו. ופנישת דרך לשפתו במסלולו. ובנוככי עש כסיל וכימה. ומדת קאי אדמה. עד אשר לבך יבין וישא את כל מעשה יי הגדול אשר עשה. ויסובבנהו ויונהו. לעשות מעשהו. ומהה בני שמע בקולו. ובינה במילולי. אם חנין לבך ומורשו. לדרכי חכמי הזמן וקדושו. ותמשך אחריהם ותדמה במפעליהם. ותאכל ממעמיהם. או תמלא כל חפניך אם תהנה אחרי. וקום יקומו דברי. ובכל זאת בספר חורח מרע"ה דרוש. וממנו אל חפרוש ותן לו מומק רבו ועובי. אולי בחדר מחדריו חבא. כי הוא המלך אשר מלכים יזה. וכואל המשמן והכל מלבדו חזה. וממנו מחזה שדי חסוה. טוב אשר תאמח בזה. ואל תחמ ידך

אגרות הרמב"ם

גם מה: ואם הודעתי מחמד נפשי כי זאת היא
עבודתך: ומלאכת יי' מלאכתך: יודע אני כי הלבבות
נמשכים: באותן המהלכים: אשר נהתי לך מבורכים:
וסדרתי לך שלחן ערוך במאמר הנכבד ספר מורה
היבוכים: אשר חברתי בעבודך ובגלגלך: וגם אם
הם מעט לדומים לך: הוא מרגליה לית לה טימי:
ובהשכלך בו בעיני דק כראוי אומר עליך זה יעזור
בעמי: ועל כל זה על כן אנכי מודך לאמר: את
אורה החורה תשמור: כי הוא הדרך אשר דרך כל
חכם: והוא סלם המאסה: אשר ממנו נבדל כל בזה:
הנמלא סה: יי' אלהים לבבות ידריכך בדרך נכונה
אשר משה רבינו ע"ה הדריכנו: ויחדך בארץ החיים
אשר הראנו: ויעזור על כל מלחתי אשר אנכי: ויחן
לך חלק טוב במדע: להימן כלל ודרדע: וכלל כל
הברכות תאסף: תבאחה לראש יוסף: ויעה לך
נכרה שלום רואה כל נעלם: עד תאות גבעות עולם:
ותאות משה ב"ר מיימון מבני גדולי ירושלים אשר בספרר זצ"ל

מכתב הרמב"ם ז"ל

להלפניו רבי יוסף ברבי יהודה אבן עקנין ז"ל

כבר העיד [בהם] [בתם] על מעלות מדות ואזהרה
ועזי יחייב על כל בעל שכל שיחבין אל דרך
הישרה וילך בה:

אמר ממה שחדעו שאני מסופק בענין מן העניינים
שכך חשבתי שיהיה ונתחמח אללי שחזקת הדברים
כך אירעו בלא ספק, אבל מדותי עתה אינם כמדות
הבן הנחמד השם יחייהו: וזה כי אני היום שבה לאל
יתעלה כבר הכניעוני השמים והמקרים: מורף אל זה
מה שיחייבהו העיני השכלי והחכמות האמתיות: ועוד
כי אני מוחל על כבודי ומוחרר על עלבובי הרבה:
והבן השם יחייהו לא יוכל על זה ולא יסבול כל חזקת
היגונות לפי רחיצת מוג המיית הבחרות:

ושמע ממני אלו הכללים שאומר לך: דע כי אני לא
חברתי זה החבור כדי להחגל בו בין היהודים:
ולא שיבא לי מזה התפארות: והסם יחברך יודע כי
לא ערתי בו ראשונה אלא לעצמי ולנפשי שאנו מן
החקירה ומן המשא והמתן ומלבקש מה שאשקך אליו:
ולעת הזקנה ת"ל יחברך שאני חי קנא קנאתי לה:
לבאות, וראיתי האומה בלא ספר מחוקק שלא יהיה
בו לבד עיין אחתי בלי מחלוקת ולא שבועים, ועשיתי

מגשים קיר כאשר מגש העור באפלה ואעפ"י כן איני חושש עליהם ולא משגיח אליהם. ויכלד יחמה הבן הנחמד בהנהגתו בזמנו אלו המדות וכל שכן למי שגדל על זה הדרך מקטנותו. ואעפ"י שאין בזמנו ובמקומו כמוהו עם טוב הוקנה והמעלה והמשפחה ומיעוט ההבנה וההשכלות באותם המקומות והערכו לבני אדם ושישים בלבם ויכניס במחשבתם אוחס העניינים המהבילים והכוונות המופסדות. וכל שכן שכל בני אדם מסתכלים ומאפסים לדבר ששמע מן הישיבה או ההפארות בשם לבד, ואוחס הבלים שנתאמת להם בטבע. וכיילד יחשוב הבן החשוב שהוא הגיע למדרגת השלמים ושיכיר בעצמו שהוא חסר ויעקור כבודו וכבוד בית אביו זה מה שלא יאיייר בזמנו ולא במי שהוא יותר שלם ממנו ממי שקדמו. ואני מאמת שכל מה שחפרסם שמי לשם יותר יכריחו לדרך הזמן לו ולהולכים אחריו ולכל מי שרעה שתהיה לו גדולה ושררה אלא ההמון שיסחירו חבורי זה ויראו עצמם שהם יותר חכמים ושלמים ממה שיזכרו לעיניו בו, אלא יסתירוהו בכל יכולתם ויראו עצמם שאלו ראה אחד מהם להשתדל ולחבר יותר חבור טוב וגדול ממנו היה עושה ומחבר במהירות. ואם הכריחו הזמן והעיני והלריו לדבר ולומר שאני בעל דת ולא בעל מעשים טובים יאמר זה, וכל זה כולו בני, מי השם יתברך! לא ייקני ולא יכעסני. ואפילו ראוהו בעיני ושמעוהו באזניו או עשה לפני לא הייתי חושש אלא אדרבה הייתי נכנע אליו ומשיבו דברים טובים נאים ורכים או אשחק או אשיב לפי הענין דברים נאים ודברי ענוה כפי האורך והשעה. כי מה שהסביל מן האמתיות יותר גדול מזה הרבה מאלו, ואני לא אנהג לעצמי כי כבוד נפשי ומעלת מדותי אלא יותר כבוד משאלת הכסילים בלשוני ובדבורי. והאי אורבא מרבין קודשא בריך הוא חבב יקריה, אבל הבן השם יחייבו הדיון יזמו שיחננה בזה שאני אביו ורבו ואינו יכול לסבול העלבון. אבל חרה לי שמתחיל בלבך להחעלב על זה. ואחיה שאתלמוד בע"ה ותרדסו ורחקו ורחבו מה שיחייב להבין ורחבו העיון והסתכל בלמודך וגם תועיל לולתך יהיה יותר טוב לך ממה שחמור להחנצר ולהסתגל כנגד אלו. אמנם זה מה זכירה הוא איש גדול מאלו הרבה בעיניו וכבר למד מעצמו וטרח באותו המסח והמחן והפירות ויחשוב שהוא יחיד בדורו שהגיע אל הסכלות. וכבוד הבן יודע כי מי השם יתברך שגדולי חכמי ישראל אלא במקום שאכיר ערך מעלתם מדבריהם ומחבוריהם.

וכבר אמרו דבר קטן היותו דלדבי ורבא, ואם הוא זה אלאי דבר קטן כילד אשניח ואשים לב לאיש עמי מסכן שאין עמי אלא מדעת, ובאמת הוא סכל בכל דבר והרי הוא כקטן בן יומיו אלאי אבל ה"ה עמו כפי סכלותו. ואלו הבלבולים שהוא מבגלל והקטנות שהוא מקשה הם כלם בפי המשה. אבל אני אחקיקם בע"ה במקומותם. והש"ה יודע כי רובם הטעוים בהם המשיג אחרי דברי הגאונים כמו רבינו נסים ז"ל במגלת ספרים ורב חפץ ז"ל בספר המצות ואלהם ממי שאחוס על כבודם לזכרם. ואפילו הם הייתי אני האומר לא אחפזר כי כדרכי בחלית השלימות האחרון זה. דבר אחד. ועוד שלא אחפזר שלא טעיתי מעולם אלא אדרבה מה שחפזר לי וזלתי מה שבחרתי ומה שכתבתי הן מעצמי הן מולתי אחזור בו ממנו בכל דבר בין בחבורי בין במדותי ואפילו בטעמי וכבר הגיעני נחבו בעניינים גדולים והתללות. וכמו כן בא אלי נחב שני מראש הישיבה ואני יודע חלית אלו העניינים כולם ושכוחם החשובה. ומה שארצה מכבוד הבן הנחמד שלא חשים זה האיש בעל מחלוקתך, אם חכמה אין כאן וזקנה יש כאן. והשם יעליך ממני שהוא גדול וחשוב אלא עצמו ואלל הבירות, ואם אין לו מעלה ולא גדולה וחשיבות על דרך האמת. אבל מה שזיענך שחבד אפילו כל מי שהוא קטן אלא עצמו והפילו אלא בני אדם. אמנם מה שהקשה עליך על שהגדיל לדבר ושלח לשונו עליך בנחבו, חלילה לך שיקשה עליך זה ואין לך צורך לך באמתך אהי דין זה האיש ודחן, כי זה והדומים לו ממי שהוא יותר גדול ממנו ממי שקדמם אין הדין והדס אלא לבד שיכרח מהעצירות הגדולות כמו שהוא אלא שאר המון העם. אמנם חיוב המדות הטובות לא יחשבו ולא יוכרו שהוא מן הדת והדין ולא ידקדקו עוד בדבריהם כאשר ידקדקו אנשי העיון והענוה ואנשי ההכנה ואנשי החכמה השלמים. ורוב אנשי הדת מאלו בעלי השררה נשיבול לפיהם דבר שהוא חלוי בשררה ובחשיבותם יספיד ויחבר כל העוה וההכנה, ואין כל אחד מהם מבקש שיכיר כחשיבו בן דוסא ופנחס בן יאיר, ואין כל מי שאינו באותה המדרגה יאמר עליו שהוא מעט הדין או אין לו דת. וכללל אני מבקש ממך אם אחיה חלומי שחלך בדרכי ובמדותי, והוא הטוב לך שיקללך ולא תקללס ואחיה מן העלובים ולא מן העלובים. ואל חשליך דברך והסתכל לשם יתברך חסלה, ואחיה חכם בעל דעת ובעל דין ורח וקרוב לשלימות. ואמנם מעיין

אגרות הרמב"ם

המאמר תמהתי מן הן כולו שלחו אלי שנקח ממנו ראייה על מיעוט הבנתו וחכמתו, מה אהה סבור שחשוב לו אז לגדול ממנו שהוא משיג דבר ומשיג תכליתו? אלא שהוא כמו וזולתו מהביל כמו שמהביל כל דרשן והסס יחברך יודע כבר תמהתי כולו ראה לומר אוחס השגותיו ואוחס הבבלים, מוצרך אל זה שהסס דברי לחוק והחול, אבל נחבישי מזה העטס שהיה מספיק לו לזכור עניינים וראיות בענין מאה ברכות, ובברכת מי שראה קברי ישראל היה יותר טוב לו ממה שידבר בענין הנפש ועיון הפילוסופים וראיותיהם וסברתם: אבל יהיה צדקה עם מי שהוא גדול ממנו אלא עליו ואם אין לו מעלה על דרך האמת שהביל יותר מאלו ההבילים ואין ספק כי היה העתיק בלבוזי זולתו. וכבר הניעתי אגרת מאריך חימן בכמו זה הענין שזכר זה והשבתי להם תשובתם ואין ספק כי אלו נשחש עליהם העולם הכל ביומם המשיח:

ואמנם מה שזכרת מהליכתך לבבל כבר הרשיחך שפחתה מדרש וחלמך חורה עם ההתמדה והסקירה על עיון החבור, ולא תחטט כי אם בהלכות הרב וזעיריו אחרו עם החבור, וכשחמלנו מחלוקת בדבר חדשנו כי עיון התלמוד יורה אחסס זה, ותשחלנו ותעיינו במקומו ותמלנו האמת, ולא חללנו ותחבד זמך צפירות ובחשאל ובחמך של גמרא, ואוחס הדברים שזכר הנחזיק מהסס אבוד הזמן ומעט החועלת. ומה שחססס עליו הדועני והסס יחברך ידריך וייסירך בטוב קדרכים. ואמנם מעייני בעייני העולם אין לי נחמה זולתי בשני דברים: כשחסכל ואעיינ במה שזענין. וזהו בני אברהם הסס יחב' נחן לו חן וברכה מברכת מי שנקרא על שמו, ומי שהאמין בשמו והאמין בנחיתו

שיר אשר שר רבי יהודה אלתריו

על רבי יוסף אבן עקנין

ובך אמר לצילתם הרבי
לשין קדם ויאהל שם ערבי
ובמורה משחק אל לנביא
ואתה בו כמו נר מערבי

בך הוביש אלהים ים רמעות
בלבך בית זבול בנה לשבתו
והיית נביר ורב במערב
ואמנם כי ארם צובה כמקדש